

Ekosystemtjänster i det skånska jordbrukslandskapet

- vilka är de och varför är de viktiga?

LUNDS
UNIVERSITET

REGION
SKÅNE

Ekosystemtjänster är ett begrepp som används för att tydliggöra och förklara människans nytta av ekosystem. En ofta förekommande definition av ekosystemtjänster är ”ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande”¹. Begreppet förtydligar hur naturen och dess ekosystem förser oss människor med ett brett urval av nyttigheter. Ekosystemtjänster är också en grundförutsättning för att kunna utveckla och driva ett hållbart jordbruk. Det är därför av stor vikt att förstå hur de fungerar och hur vi på bästa sätt kan arbeta för att gynna dem.

Jordbrukslandskapet i Skåne bidrar med viktiga ekosystemtjänster

Det skånska jordbrukslandskapet tillhandahåller en mängd ekosystemtjänster. De mest uppenbara är de *försörjande ekosystemtjänsterna* som mat, foder och fiber. Men för att upprätthålla dessa är också andra ekosystemtjänster nödvändiga. *Stödjande ekosystemtjänster* påverkar t.ex. kretslopp av näringsämnen och markens struktur som bidrar till ökade skördar och minskar behovet av konstgödning. *Reglerande tjänster*, som pollinering av grödor och naturlig biologisk kontroll av skadegörare, kan både öka skördar och minska beroendet av växtskyddsmedel. Dessutom bidrar det skånska odlingslandskapet med ekosystemtjänster som vi utnyttjar gemensamt såsom klimatreglering, reglering av vattenflöden, och *kulturella ekosystemtjänster* som naturupplevelser, rekreation och positiva effekter på folkhälsan. Alla dessa tjänster underbyggs på ett eller annat sätt av jordbrukslandskapets biologiska mångfald som är själva förutsättningen för produktionen av ekosystemtjänster.

Försörjande ekosystemtjänster	Reglerande ekosystemtjänster	Kulturella ekosystemtjänster
<p><i>dvs. de varor som produceras av ekosystem, t.ex.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mat • Foder • Fiber 	<p><i>dvs. ekosystemfunktioner vi har nytta av, t.ex.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kontroll av sjukdomar • Pollinering • Klimatreglering • Vattenreglering 	<p><i>dvs. tjänster som bidrar till vårt välbefinnande, t.ex.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekreation • Inspiration • Biologisk mångfald
<p>Stödjande ekosystemtjänster</p> <p><i>dvs. grundläggande funktioner i ekosystem som är en förutsättning för alla de andra ekosystemtjänsterna, t.ex.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Markstruktur • Bördighet • Fotosyntes • Biogeokemiska kretslopp 		

Ekosystemtjänsterna kan delas upp i stödjande, försörjande, reglerande och kulturella tjänster. (Modifierad efter Millennium Ecosystem Assessment 2005).

FOTO: MAJ RUNDLÖF

FOTO: SANDRA LINDSTRÖM

FOTO: JULIANA DANHARDT

FOTO: GEORG ANDERSSON

Humlor, dagmaskar och nyckelpigor bidrar alla med viktiga ekosystemtjänster. Dagmasken gräver gångar i marken, nyckelpigan äter bladlöss och humlan är en viktig pollinatör. Pollinering har stor inverkan på grödornas utveckling, vilket syns på jordgubben på bilden nedan som är dåligt pollinerad.

Ekosystemtjänster och bevarande av biologisk mångfald

Ekosystemtjänster bygger på processer som uppstår i samspelet mellan olika naturliga organismer och kräver därför att vi främjar odlingslandskapets biologiska mångfald. I dagens skånska jordbrukslandskap har många naturliga ekosystemprocesser delvis ersatts med mekaniska och kemiska metoder, vilket ofta har negativa konsekvenser för både miljön och den biologiska mångfalden. Detta bidrar till att den biologiska mångfalden i Skåne minskat kraftigt och insatser som hittills gjorts har inte räckt till för att vända denna trend.

Medan ett traditionellt naturvårdsperspektiv fokuserar på att bevara arterna för deras egen eller deras ekosystems skull – vilket är viktigt för bevarandet av sällsynta arter – visar konceptet ”ekosystemtjänster” vikten av att bevara biologisk mångfald på grund av dess roll i de ekosystemprocesser som gynnar människan. Genom att identifiera den biologiska mångfaldens roll för ekosystemtjänster, kan vi skapa ett hållbart jordbruk. Detta kompletterar, men ersätter alltså inte, ett traditionellt naturvårdsperspektiv.

¹ SOU 2013:68 – Att synliggöra värdet av ekosystemtjänster

Vem använder och vem förvaltar ekosystemtjänster?

Ekosystemtjänster är en grundförutsättning för ett hållbart jordbruk och för gemensamma nyttigheter – men vems ansvar är de? Några av tjänsterna, bl.a. kretslopp av näringsämnen, pollinering och biologisk kontroll, bidrar direkt till högre skördar, och därmed högre vinst till lantbrukaren. Andra ekosystemtjänster, t.ex. de som minskar övergödning eller bidrar till reglering av klimat- och vattenflöden, gynnar däremot samhället i stort. Det faktum att ekosystemtjänster ofta kräver mer eller mindre kostsam skötsel av markägare, medan vinsterna som uppstår av att bevara dem kommer hela samhället tillgodo, skapar vad man ibland kallar ”ekosystemtjänsternas dilemma”; man är mindre villig att betala kostnaden för något som sedan gynnar någon annan. Förvaltningen av jordbrukslandskapets ekosystemtjänster måste därför delvis vara samhällets gemensamma ansvar.

Samarbete och integrerad förvaltning gynnar ekosystemtjänster!

För att förvalta ekosystemtjänster på ett effektivt sätt krävs samarbete på olika nivåer – från den enskilde lantbrukaren och jordbruksföretag till myndigheter och forskare – samt ett helhetsperspektiv i samhället. Relevant information till inblandade aktörer och anpassade stödsystem kan underlätta beslutsfattande och leda till genomtänkta åtgärder. Om ekosystemtjänster finns med vid beslut kan det leda till en integrering av värden av naturresurser, biologisk mångfald och ekonomi som i sin tur underlättar förvaltning av jordbrukslandskapet för en hållbar utveckling.

Vill du veta mer om ekosystemtjänster?

Region Skåne och Lunds universitet har tillsammans tagit fram en rapport om ekosystemtjänster i det skånska jordbrukslandskapet.

Rapporten kan laddas ner på www.cec.lu.se eller beställas ifrån: Centrum för miljö- och klimatforskning, Sölvegatan 37, 223 62 Lund.

Skåne har ett varierande jordbrukslandskap, med öppen slätt i sydväst som övergår i småskaligt skogsbygd i nordöst.

Främja ekosystemtjänster där de behövs

Ett varierat odlingslandskap där det odlas många olika grödor i varierande växtföljder, där odlingen optimeras genom underhållet av ekosystemtjänster i fälten och där en hög andel av permanenta livsmiljöer gynnar biologisk mångfald generellt, ger de bästa förutsättningar för väl fungerande ekosystemtjänster. Skåne har ett varierat jordbrukslandskap, med öppen slätt i sydväst som övergår i småskalig skogsbygd i nordöst. Inte bara det visuella intrycket av landskapet skiljer sig åt, utan även markanvändningen, dominerat av växtproduktion i sydväst och djurbaserad produktion i nordöst. Det innebär att sydvästra Skåne, där den mest intensiva odlingen sker och där stödjande och reglerande ekosystemtjänster behövs mest, har minst produktion av ekosystemtjänster i allmänhet. Andra regioner med mer extensiv odling och mer omväxlande landskap har redan goda förutsättningar för en gynnsam produktion av ekosystemtjänster. Ett landskapsperspektiv är därför viktigt i både utvecklingen av stödsystem och vid implementering av åtgärder för att gynna ekosystemtjänster på ett effektivt sätt.

FOTO: JULIANA DÄNHARDT

FOTO: MAJ RUNDLÖF

FOTO: MAJ RUNDLÖF

FOTO: MARTIN STJERNMAN

FOTO: JULIANA DÄNHARDT

FOTO: JULIANA DÄNHARDT

Åtgärder för att gynna ekosystemtjänster

Med några relativt enkla och kostnadseffektiva praktiska åtgärder går det att förbättra förutsättningarna för både biologisk mångfald och ekosystemtjänster, till gagn för såväl den enskilde lantbrukaren som samhället i stort. Tabellen nedan visar ett antal relativt enkla åtgärder och indikerar vilka ekosystemtjänster dessa åtgärder gynnar.

Åtgärder	Polliner- ring	Naturlig biologisk kontroll	Närings- retention	Vatten- reglering	Mark- tjänster	Biologisk mång- fald
Sköta naturbetesmarker	X	X				X
Sköta eller anlägga våtmarker			X	X		X
Blommande remsor och kantzoner	X	X				X
Skalbaggsåsar	(X)	X				X
Anlägga skyddszoner			X	X		X
Variera växtföljd i tid och rum		X	X	X	X	X
Använda fång- och täckgrödor			X		X	
Reducerad markbearbetning		X	X	X	X	X
Bedriva ekologisk odling	X	X	X	X	+/-	X

(X): Skalbaggsåsar är normalt upphöjda gräsremsor som anläggs i fälten för att gynna naturlig biologisk kontroll, men skulle lätt kunna anpassas för att också gynna pollinering genom att så in blommande växter.

+/-: Begreppet marktjänster samlar en rad olika tjänster. Vissa av dessa gynnas av ekologisk odling medan andra påverkas negativt.

Region Skåne
291 89 Kristianstad
044-309 30 00
www.skane.se

LUNDS
UNIVERSITET

REGION
SKÅNE